

Mašinski materijali 3

Titan i legure titana

Titan - Ti

- Ti - otkriven 1791 (UK W.Gregor)
- $\rho = 4.5\text{g/cm}^3$ - laki metal srebrnkaste boje
- $T_t = 1665\text{ }^\circ\text{C}$
- U prirodi **10. najzastupljeniji element** ali se retko koristio zbog visoke reaktivnosti sa gasovima
- Čvrstoća oko 210 MPa (**legiranjem čvrstoća raste do nivoa poboljšanih čelika, ali je skoro dvostruko lakši**)
- Dobra plastičnost
- $E = 112.5\text{ GPa}$
- Nemagnetičan
- Skup – oko 6 x skuplji od Al

Titan - Ti

■ Osobine:

- netoksičan
- biokompatibilan,
- iako vrlo reaktivan ima odličnu otpornost na koroziju – formira stabilan oksid na površini (TiO_2) koji ga štiti od korozije
- ima dobru otpornost na eroziju,
- lako se boji,...
- trenutno najpovoljniji odnos **čvrstoća/gustina**

Legure Ti se koriste za izradu

1. koroziono otporne opreme
2. konstrukcija visoke čvrstoće

Poređenje Ti sa drugim metalima

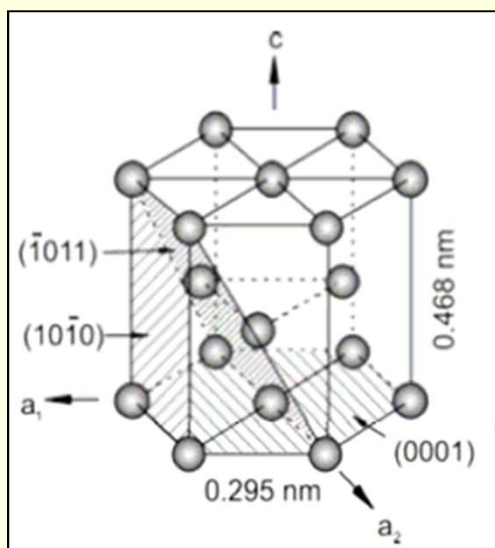
Poređenje Ti sa drugim metalima

Osobine	Ti	Mg	Al	Fe	Cu
Tt. °C	1665	650	660	1535	1083
gustina, g/cm ³	4.51	1.74	2.7	7.86	8.94
toplotna provodljivost	0.0407	0.35	0.57	0.17	0.92
električna otpornost, $\mu\Omega\text{cm}$	55.4	4.40	2.68	10.0	1.72
toplotni kapacitet	0.126	0.245	0.211	0.109	0.093
koeficijent linearnog širenja $\times 10^6 / ^\circ\text{C}$	8.9	25.7	24.0	11.9	16.4
Modul elastičnosti, GPa	112	45	72.5	200	122.5

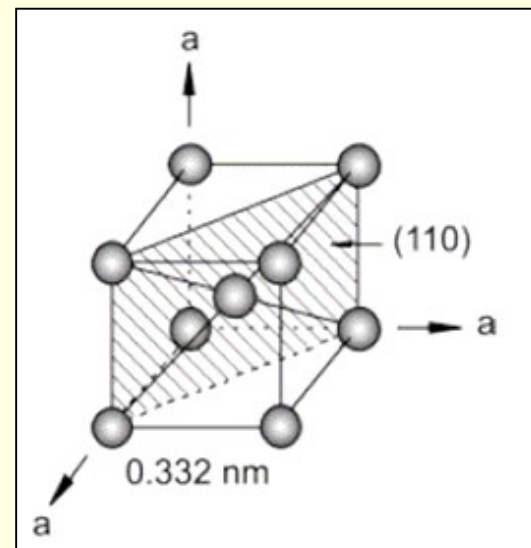
Titan - polimorfija

Titan je polimorfan – ima dve rešetke:

- α rešetka – stabilna do 882°C ima heksagonalna gusto pakovanu rešetku HGP

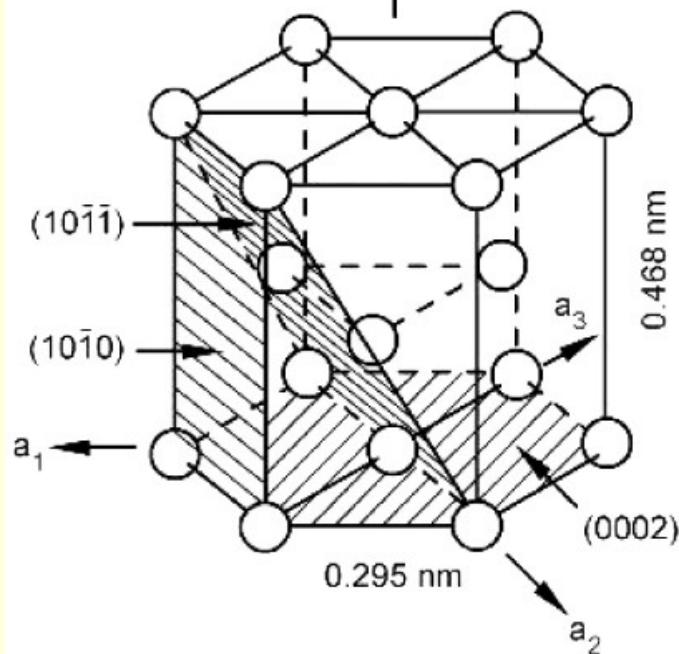
- β rešetka – stabilna iznad 882°C kubna zapreminski centrirana KZC

Stabilnost faza

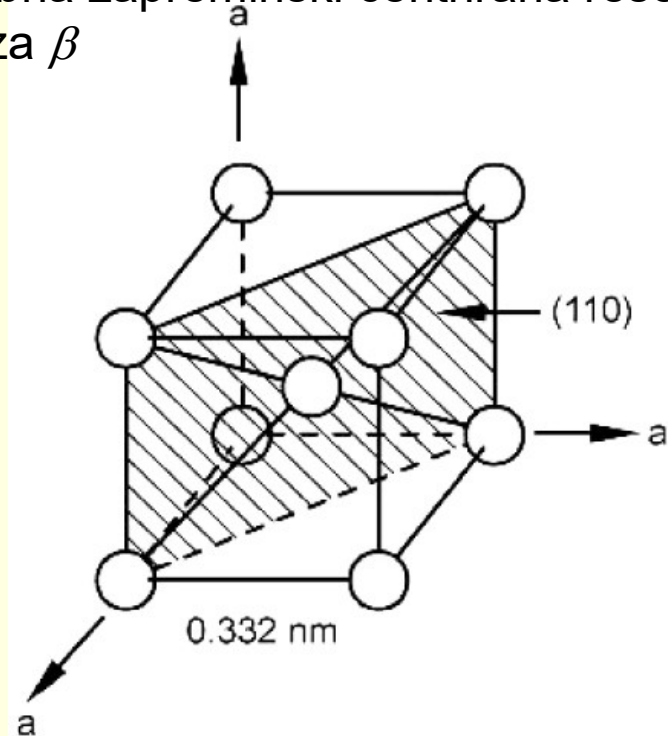
- β – faza – stabilna iznad 882°C (T fazne transformacije)
- ispod je stabilna α – faza

Heksagonalna gusto pakovana rešetka
faza α

sadrži 6 atoma

kubna zapreminski centrirana rešetka
faza β

sadrži 2 atoma

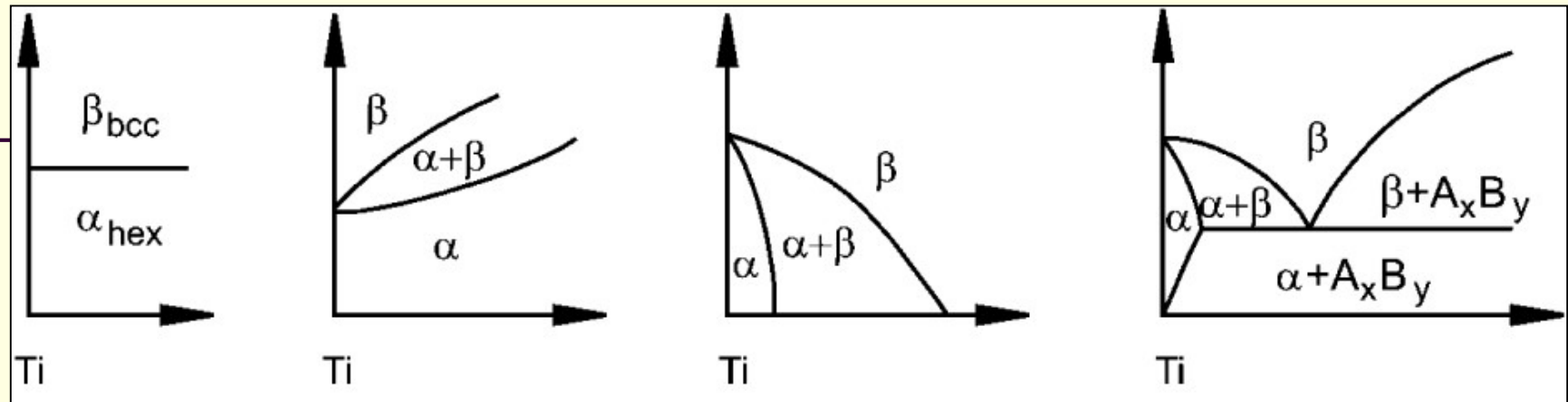
Legura Ti

- Titan sa legirajućim elementima **gradi:**
  - **supstitucijske čvrste rastvore i**
  - **i intersticijske čvrste rastvore**
- Legirajući elementi mogu da budu **α ili β stabilizatori:**
- **α stabilizatori podižu temperaturu fazne transformacije**
- **β stabilizatori spuštaju temperaturu fazne transformacije**

α stabilizatori		β stabilizatori	
intersticijski	supstitucijski	intersticijski	supstitucijski
O, N, C	Al, Pb	H	Ag, Au, Nb, Cr, Co, Cu, Fe, Mn, Mo, Ni, Pd, Pt, Ta, W, V

- Ti je vrlo reaktivan sa gasovima ($O, C, N \rightarrow 2x HB\uparrow$)

Uticaj legirajućih elemenata na legure Ti

Neutralni

α - stabilizatori

β - stabilizatori
čvrsti rastvor

β - stabilizatori
(eutektoid)

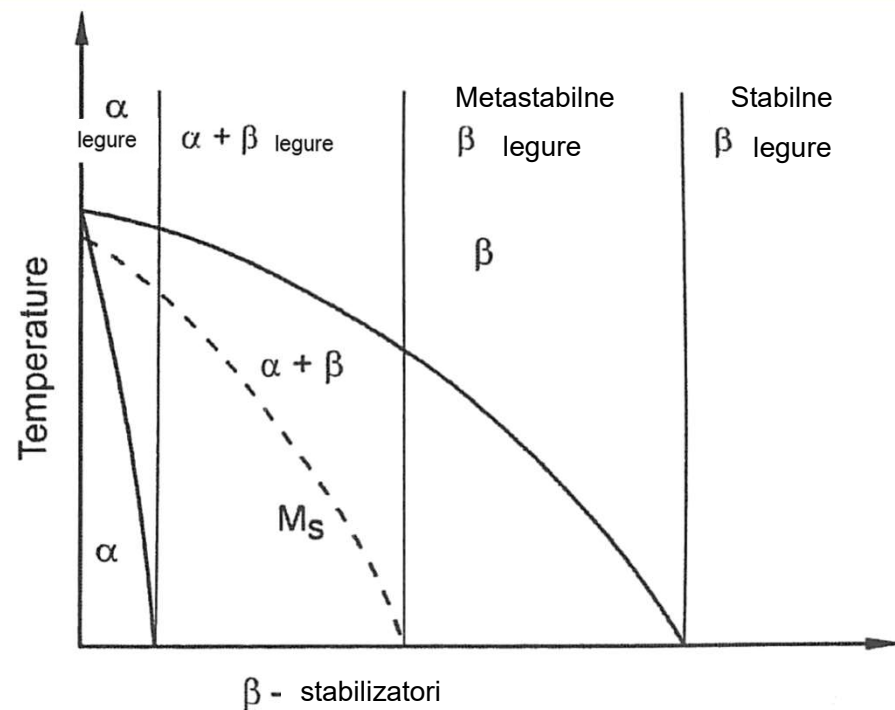
Legirajući elementi utiču na T fazne transformacije:

- Neutralni elementi – **Zr, Sn**
- α – stabilizatori podižu T fazne transformacije
 α – stabilizatori – **Al, O, N, C**
- β – stabilizatori snižavaju T fazne transformacije
 β – stabilizatori čvrstog rastvora – **Mo, V, Cr, Ta, Nb**
- određeni β – stabilizatori utiču na pojavu eutektoidne reakcije tj stvaranje intermetalnih čestica
 β – stabilizatori eutektoid. reakcije – **Fe, Mn, Cr, Co, Ni, Cu, H⁸**

Podela legura Ti

- Čist Ti na sobnoj $T \rightarrow$ samo α – faza
- prisustvom α –stabilizatora (i/ili mali sadržaj β -stabilizatora) $\rightarrow$ samo je α – **faza** stabilna na sobnoj $T \rightarrow$ tzv. α – **legure**
- povećanjem sadržaja β -stabilizatora β - faza postaje stabilna na sobnoj T i prvo se pojavljuje $\alpha + \beta$ **područje**

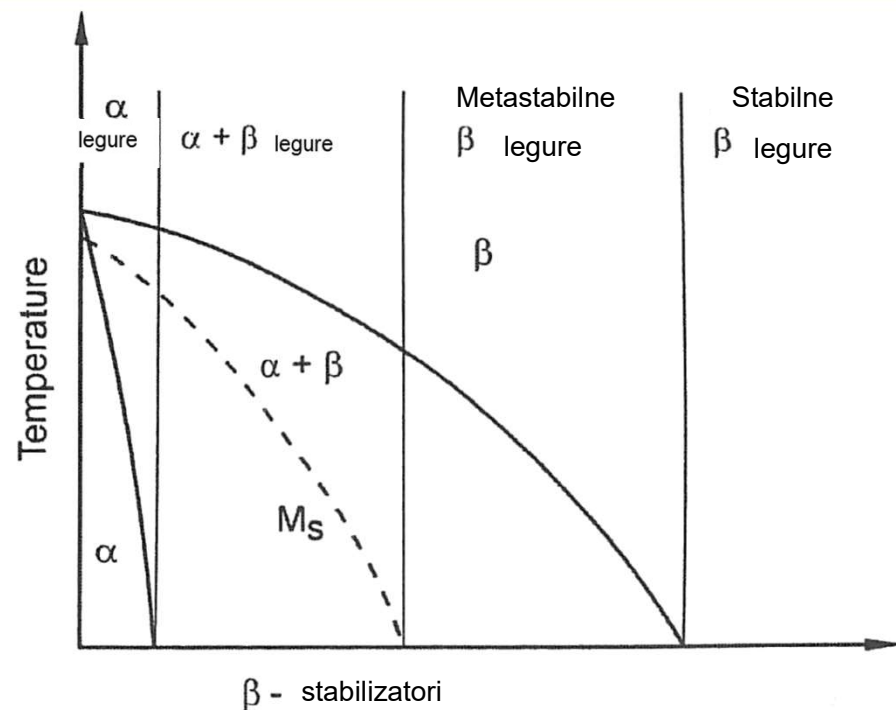
Podela legura Ti

■ Daljim povećanjem sadržaja β -stabilizatora:

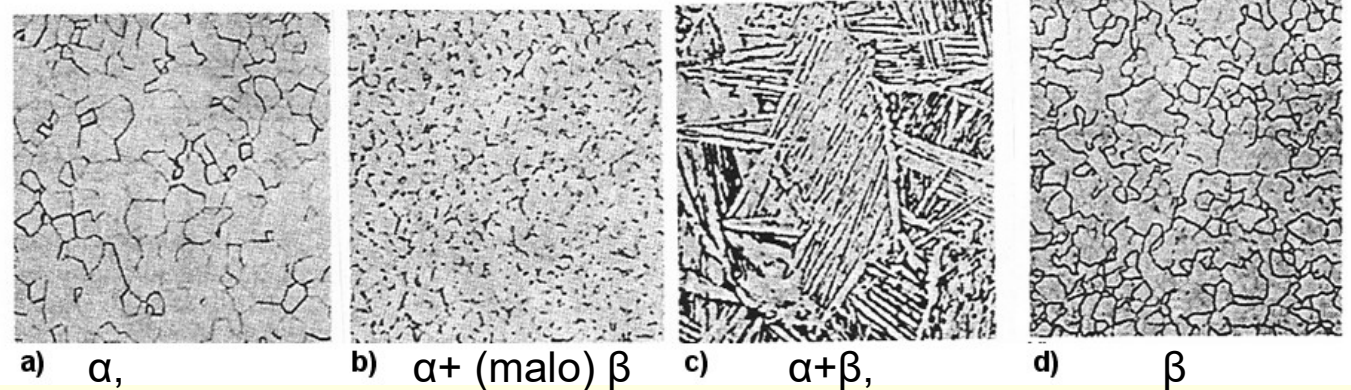
- α faza ne bi trebalo da se formira tokom brzog hlađenja, međutim, tokom žarenja ispod temperature transformacije formira se i α faza sve dok se ne dostigne ravnoteža u sastavu - **metastabilne β -legure**

■ Sa još višim sadržajem β -stabilizujućih elemenata:

- temperatura početka fazne transformacije se spušta ispod sobne temperature - na sobnoj temperaturi stabilna je β faza - **stabilne β -legure**

Podela legura Ti

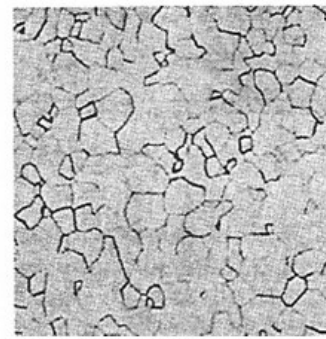
α legure,

- legiraju se prvenstveno sa oko 3-8%Al, sadrže još i Sn i Zr,
- nisu za termičku obradu
- imaju visoku čvrstoću i žilavost (700-900MPa)
- lako se zavaruju,
- otporne su na koroziju i puzanje.

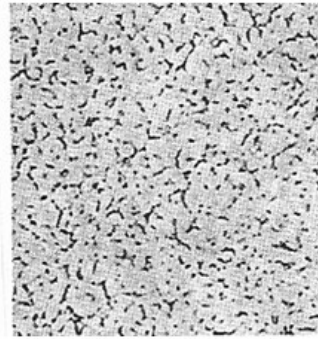
$\alpha + \beta$ legure,

- legirane su **Al, V, Mo, Cr,...** sadrže α i β stabilizatore
- povećanje čvrstoće može da se postigne TO
- **$R_m = 1000-1300 \text{ MPa}$, $A=16\%$**
- Od svih legura iz ove grupe najviše se koristi Ti-6Al-4V.

Podela legura Ti

a) α ,

b) $\alpha + (\text{malo}) \beta$

c) $\alpha + \beta$,

d) β

metastabilne β legure

- legirane **V, Nb, Cr**
- dobro se oblikuju u hladnom stanju i
- povećanje čvrstoće može da se postigne TO

stabilne β legure.

- najjači β stabilizatori su **Fe, Mo i V**
- ne mogu da ojačavaju TO,
- dobro se oblikuju u hladnom stanju je imaju KZC rešetku.

Ojačavanje kod legura Ti

Glavni mehanizmi ojačavanja legura Ti su:

1. intersticijskim čvrstim rastvorom
  2. supstitucijskim čvrstim rastvorom
  3. čestično ojačavanje
  4. deformaciono ojačavanje
  5. ojačavanje faznom transformacijom
1. Primer **intersticijskog ojačavanja** je rastvaranje kiseonika (O)
    - Povećanjem sadržaja kiseonika u tehnički čistom Ti sa 0.18% na 0.4 %, čvrstoća raste sa 180 MPa na 480 MPa (!)
    - Uobičajen sadržaj kiseonika u komercijalnim legurama Ti je **0.08 – 0.20 %** jer viši sadržaj kiseonika izaziva krtost

Ojačavanje kod legura Ti

---

2. Ojačavanje **supstitucijskim čvrstim rastvorom**

- α -stabilizatori koji formiraju supstitucijski čvrsti rastvor (Al) ojačavaju α -fazu (legura Ti-5Al-2.5Sn $\rightarrow$ 800 MPa)
- Neki potpuno rastvorljivi β -stabilizatori ojačavaju β -fazu (Mo, Fe, Ta), dok drugi imaju zanemarljiv uticaj (Nb)

3. **Intermetalne čestice** (čestično ojačavanje)

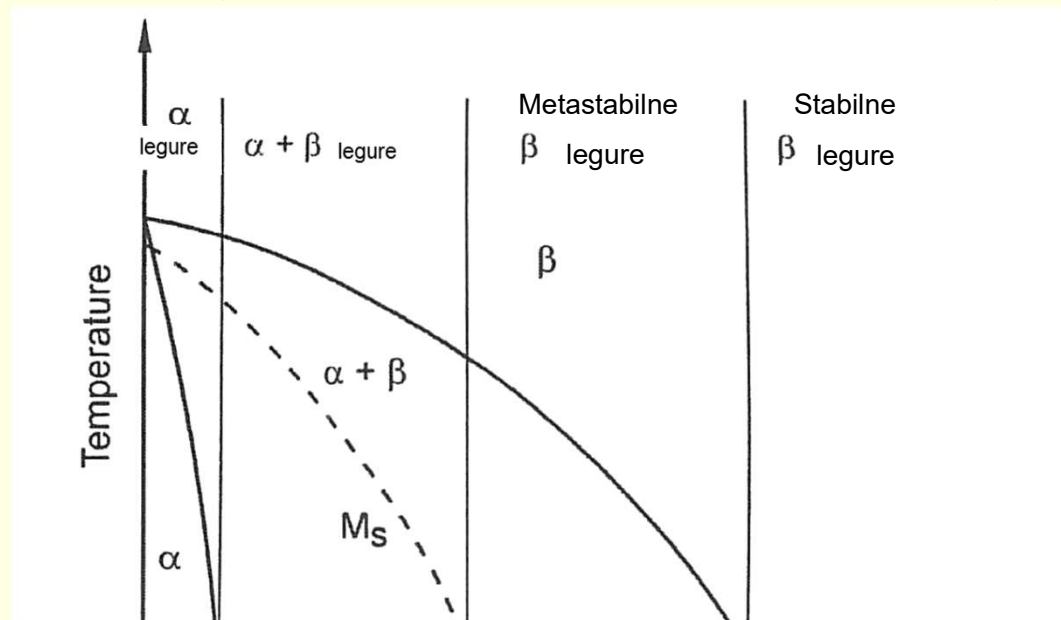
- Aluminidi, nitridi, carbidi, silicidi, ...

4. **Deformaciono ojačavanje i rafinacija zrna**

- Plastičnom deformacijom, tj oblikovanjem (ekstruzijom, kovanjem, itd) raste gustina dislokacija

5. Fazna transformacija $\beta \rightarrow \alpha$

- Titan ima martenzitnu transformaciju!
- Martenzitna transformacija je moguća kod:
čistog Ti, α -legura i $\alpha + \beta$ legura
- Kod metastabilnih β -legura kao proizvod transformacije izdvajaju se α -čestice
- β -legure nemaju martenzitnu transformaciju

Termička obrada (TO) legura Ti

- Vrste TO koje se izvode zbog:

1. TO1 - **smanjenja zaostalih napona** - iz proizvodnje
2. TO2 - **žarenje** kojim se postiže duktilnost i dimenziona i strukturna stabilnost posebno kod $\alpha+\beta$ legura
3. TO3 - povećanje čvrstoće **rastvarajućim žarenjem i starenjem** (u ovom slučaju efekat je sličan kaljenju i otpuštanju)
4. TO4 - optimizacija specijalnih svojstava – puzanje, zamor, žilavost loma

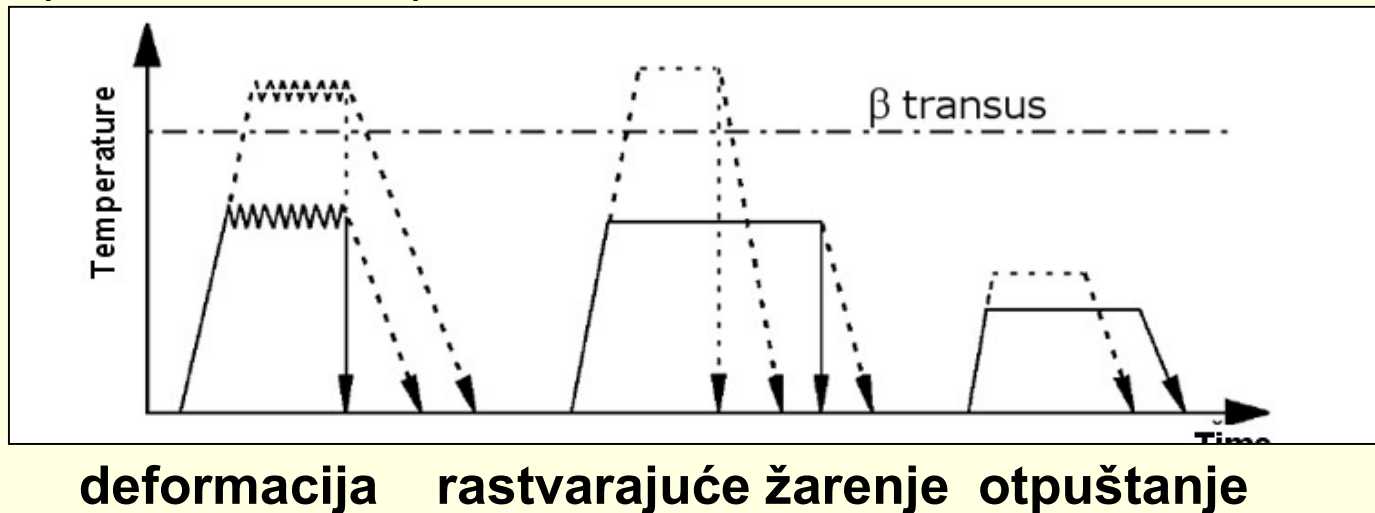
- Za legure Ti **prema strukturi se koriste sledeće TO:**

- α legure – ne menjaju se značajno sa TO tako da se izvodi TO1 i TO2.
- $\alpha+\beta$ legure TO2 i TO3
- β legure (metastabilne) TO1, TO2 i TO3,

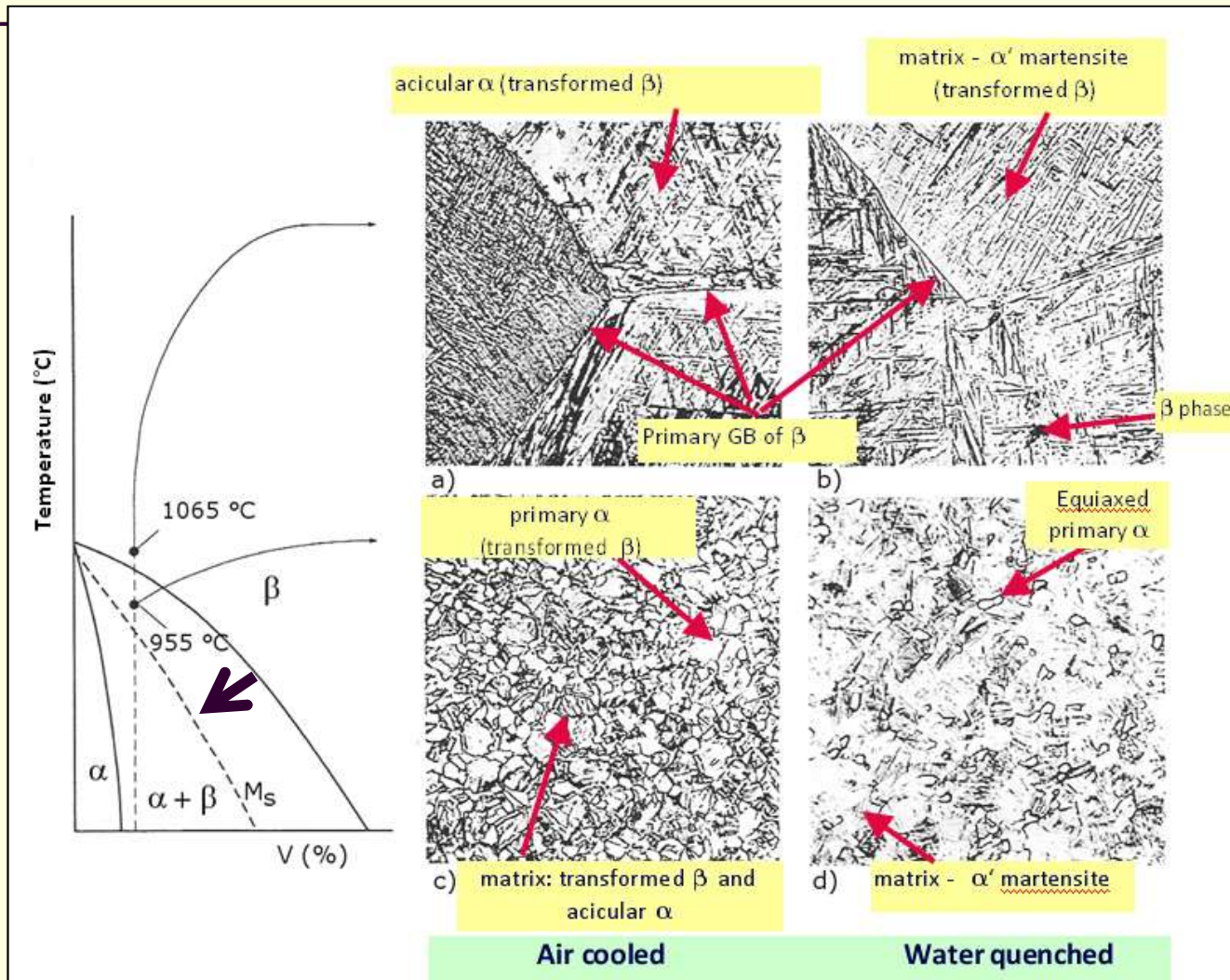
TO3 – martenzitna transformacija

- Martenzitna transformacija se postiže zagrevanje do β -oblasti (850...950 °C) i brzim hlađenjem
- Nakon toga sledi starenje (450-600 °C)
- Dodatno je moguće otvrdnuti površinu nitriranjem (750-900 HV)

Povećanje sadržaja β stabilizatora utiče na sniženje temperature transformacije $\alpha - \beta$

Uticaj povećanja sadržaja V (β stabilizatora) na sniženje temperature transformacije $\alpha - \beta$

V (%) – sadržaj β stabilizatora

Martenzit kod legura Ti

- Martenzit kod legura titana je rezultat brzog hlađenja
- Tokom starenja martenzit se razlaže na α i β fazu

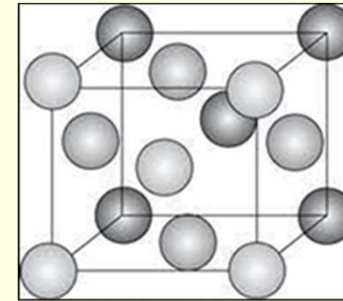
Postoje **3 vrste** martenzita kod Ti:

- **HGP** - martenzit α'
- **Ortorombični** - martenzit α'' , nestabilan
- **KPC** - martenzit α'' - samo u legurama sa Mo, V i Al.

Nikl i njegove legure

Tehnički čist Ni

- Otkriven 1751 u Švedskoj
- $\rho = 8.908 \text{ g/cm}^3$
- $T_t = 1455^\circ\text{C}$
- Ni ima KPC rešetku do temperature topljenja -nije polimorfan
- **Pored Fe i Co još je samo Ni magnetičan**
- magnetičan do $T_{Kiri} = 345^\circ\text{C}$ – a iznad je nemagnetičan
- Osnova za mnoge legure (a posebno za **superlegure**)

Tehnički čist Ni i niskolegirani Ni

- Dobra svojstva su mu:
  - dobre mehaničke i električne osobine
  - otpornost na koroziju,
  - vatrootpornost (otpornost na oksidaciju na visokim temperaturama),
  - čvrstoća na visokim temperaturama i
  - otpornost na puzanje.
- Primena:
  - u prehrambenoj, hemijskoj i naftnoj industriji,
  - parnim i gasnim turbinama, avio tehnici, termoelktranama
  - industrijskim pećima za električne otpornike,
  - u elektronici i drugim granama tehnike.

Tehnički čist Ni

- Tehnički čist Ni: $R_e=148$ MPa, $R_m=$ **462 MPa** i $A=47$ %
- Relativno niska čvrstoća se povećava:
  - legiranjem,
  - termičkom obradom (nije moguće usitniti zrno TO) i
  - hladnom plastičnom deformacijom (tako je moguće usitniti zrno).
- Zbog austenitne strukture poseduje dobru zavarljivost
- Zbog zavarivanja i rada na visokim T - max 0,02%C (pri većem sadržaju C se izdvaja grafit koji smanjuje duktilnost)

Klasifikacija legura Ni

- Podela prema mehanizmima ojačavanja:
  - Legure ojačane čvrstim rastvorom
  - Taložno ojačane legure (starenjem) –
(TO kao kod legura Al - rastvarjuće žarenje+hlađenje+starenje)
  - Disperzno ojačane legure oksidima, karbidima,...

Tipični primeri legura koje grade **supstitucijske čvrste rastvore**

Tip	USA Grupa	Primjer sastava	Naziv
Ni 99-99.8	200	99.5 Ni	NIKL
Ni-Cu	400	66.5Ni 31.5Cu	MONEL 400
Ni-Cr	600	76Ni 16 Cr 8Fe	INCONEL 600
Ni-Cr-Fe	800	32.5 Ni 21 Cr 46Fe	INCOLOY 800
Ni-Mo		61 Ni 28 Mo 2.5Co	HASTELLOY B
Ni-Cr-Mo		54 NI 15.5 Cr 16 Mo	HASTELLOY C
Ni-Si		82 NI 9Si 3Cu	HASTELLOY D

Klasifikacija legura Ni

Prema ISO TR 15608 nikel i njegove legure se dele na:

- Grupa 41: Čist nikel
- Grupa 42: Ni-Cu- legure MONEL
- Grupa 43: Ni-Cr – legure INCONEL
- Grupa 44: Ni-Mo-legure HASTALLOY (dodatak Cr)
- Grupa 45: Ni-Fe-Cr –legure INCOLOY
- Grupa 46: Ni-Cr-Co-legure
- Grupa 47: Ni-Fe-Cr-Cu
- Grupa 48: Ni-Fe-Co –legure

Dobru zavarljivost imaju legure: Ni-Cu, Ni-Fe-Cr i Ni-Mo

Uticaj legirajućih elemenata na Ni

Ni - može da rastvori supstitucijski veliku količini legirajućih elemenata Cu, Cr, Mo i W.

- **Cu** – podiže otpornost prema kiselinama
- **Cr** - povećava otpornost prema **oksidaciji na visokim T** (formira pasivni sloj na površini)
  - moguće do 50% Cr, uobičajeno **15-30 %Cr**;
- **Fe** – primarno smanjuje cenu Ni legura
  - Prihvatljivo je više od 50%Fe, čime se podiže otpornost na H_2SO_4 (i dalje su legure Ni)
  - **povećava rastvorljivost C↑** i otpornost prema obogaćivanju površinskih slojeva ugljenikom na visokim T (glavni problem kod legura Ni)

Uticaj legirajućih elemenata na Ni

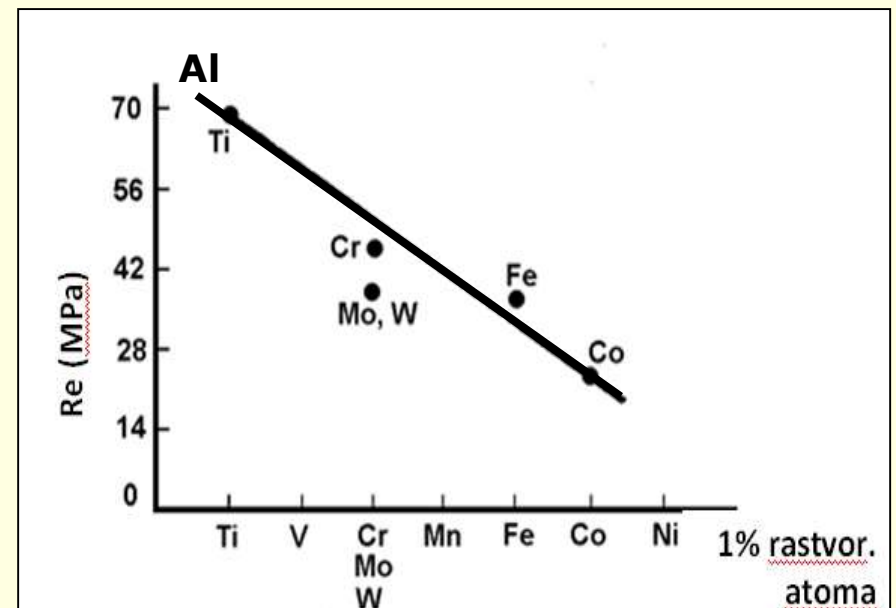
- **Co – podiže otpornost na S**
  - povećava rastvorljivost C u Ni;
- **Mo, W – podižu otpornost na kiseline i visoke T.**
  - Sa 28 % Mo (Hastelloy B) legura je otporna i na 60% koncentracije kiselina.
- **Si – potiče iz procesa dezoksidacije stabilizuje karbide i nepoželjna intermetalna jedinjenja – ali u slučaju kada se traži otpornost na toplu H_2SO_4 , Si je glavni legirajući element koji obezbeđuje ovu otpornost;**
  - 9-11%Si sadrže legure za livenje i ne obrađuje se mehanički.

Legure Ni ojačane supstitucijskim čvrstim rastvorom (neke su superlegure)

- legirajući elementi grade supstitucijske čvrste rastvore sa Ni

- MONEL Ni-Cu
- INCONEL Ni-Cr
- HASTALLOY Ni-Mo-Cr
- INCOLOY Ni-Cr-Fe

- Koroziono postojane
- Toplotno postojane
- Lako zavarljive
- Srednje čvrstoće

Uticaj dodatka 1% legirajućeg elementa u superlegurama na porast napona tečenja

Ni-Cu legure (MONEL)

- U upotrebi od početka 20 veka (1901) International Nickel Company (INCO)
- **Sadrže do oko 65% Ni, a najpoznatija Monel legura je sa ~30%Cu,**
- Moneli se koriste kao antikorozijske legure u prehrambenoj i hemijskoj industriji u kojim nisu dovoljno otporni nerđajući čelici
- Takođe: cevi, pumpe, limovi, ventili, razmenjivači, brodogradnja

Mehaničke osobine	90Ni-10Cu	70Ni-30Cu
Re (MPa)	140	170
Rm (MPa)	320	420
A (%)	40	42

Najpoznatije legure Ni

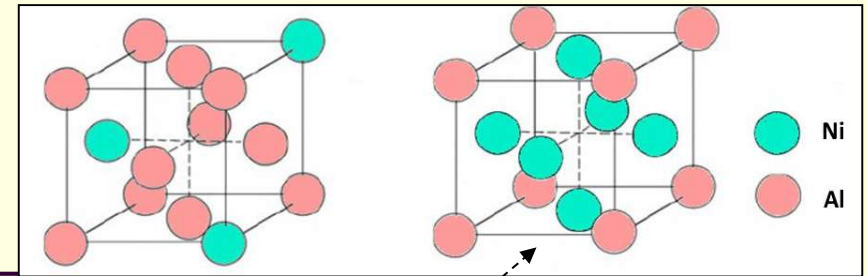
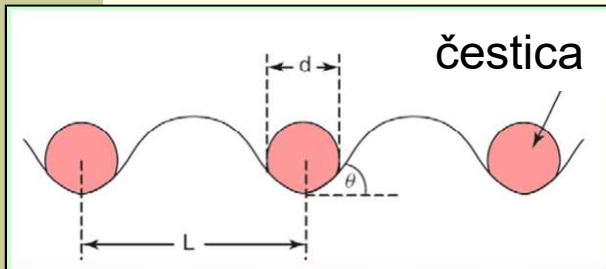

■ Ni-Mo legure (HASTALLOY)

- visoka otpornost na koroziju i vatrootpornost,
- najpoznatija legura iz ove grupe je **Hasteloj** - legura Ni sa **Mo** i **Cr** (~ 16% Cr, ~ 15% Mo),
- koristi se za delove mlaznih motora.

■ Ni-Cr- (+ Si, Mo, Fe) legure (INCONEL)

- Za jaku oksidacionu sredinu.
- Najpoznatije iz ove grupe su legure pod nazivom **Inkonel** (~ 15% Cr, ~ 10% Fe), uz dodatak Nb (Inkonel 610) ili Si (Inkonel 705)...
- **Inkoneli** se koriste kao vatrootporne legure za delove gasnih motora i turbina, opremu u prehrambenoj, hemijskoj i petrohemijskoj industriji.

Taložno ojačane legure Ni

- Legure sa Al, Ti i/ili Nb
- Taložno ojačane česticama $\text{Ni}_3(\text{Al}, \text{Ti}, \text{Nb})$ koje su najpovoljnije kao koherentni talog
- Izrazito otporne na puzanje do 1000°C
- Ograničena zavarljivost

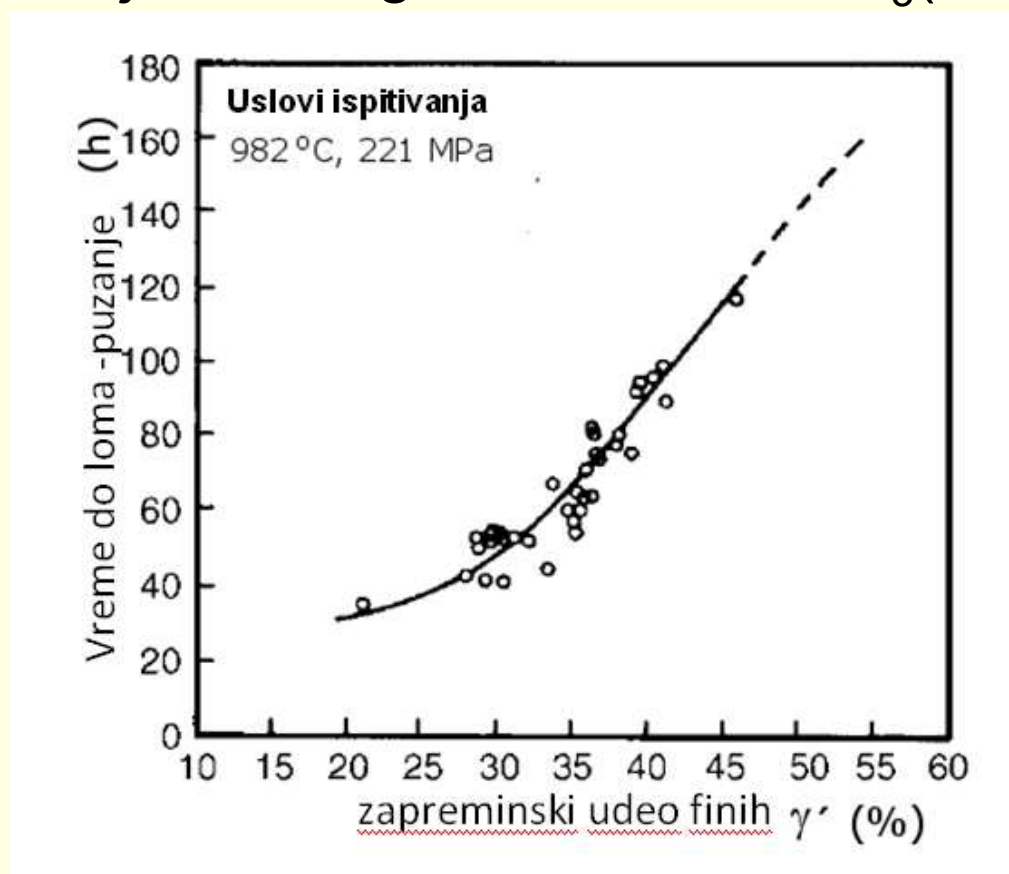
KPC rešetka γ osnove (čvrsti rastvor levo) i γ' čestica (desno) kojima taložno ojačava legura

Disperzno ojačane legure Ni

- Dodaju se čestice tipa oksida, karbida, itd. – takođe čestično ojačane.
- Otporne na puzanje do $\sim 1200^\circ\text{C}$
- Nisu zavarljive

Puzanje - taložno ojačane legure Ni

- Taložno ojačane legure česticama $\text{Ni}_3(\text{Al}, \text{Ti}, \text{Nb})$

Otpornost na puzanje raste sa povećanjem udela finih γ' čestica

Superlegure

Superlegure generalno

- legure na bazi Fe-Ni ($\rho=7.9-8.3 \cdot \text{g/cm}^3$)
- legure na bazi Co ($\rho= 8.3-9.4 \cdot \text{g/cm}^3$)
- legure na bazi Ni ($\rho= 7.8-8.9 \cdot \text{g/cm}^3$)
- Ni + Al+ Ir + Rh (gustina $8.5-12.4 \cdot \text{g/cm}^3$) 4. generacija

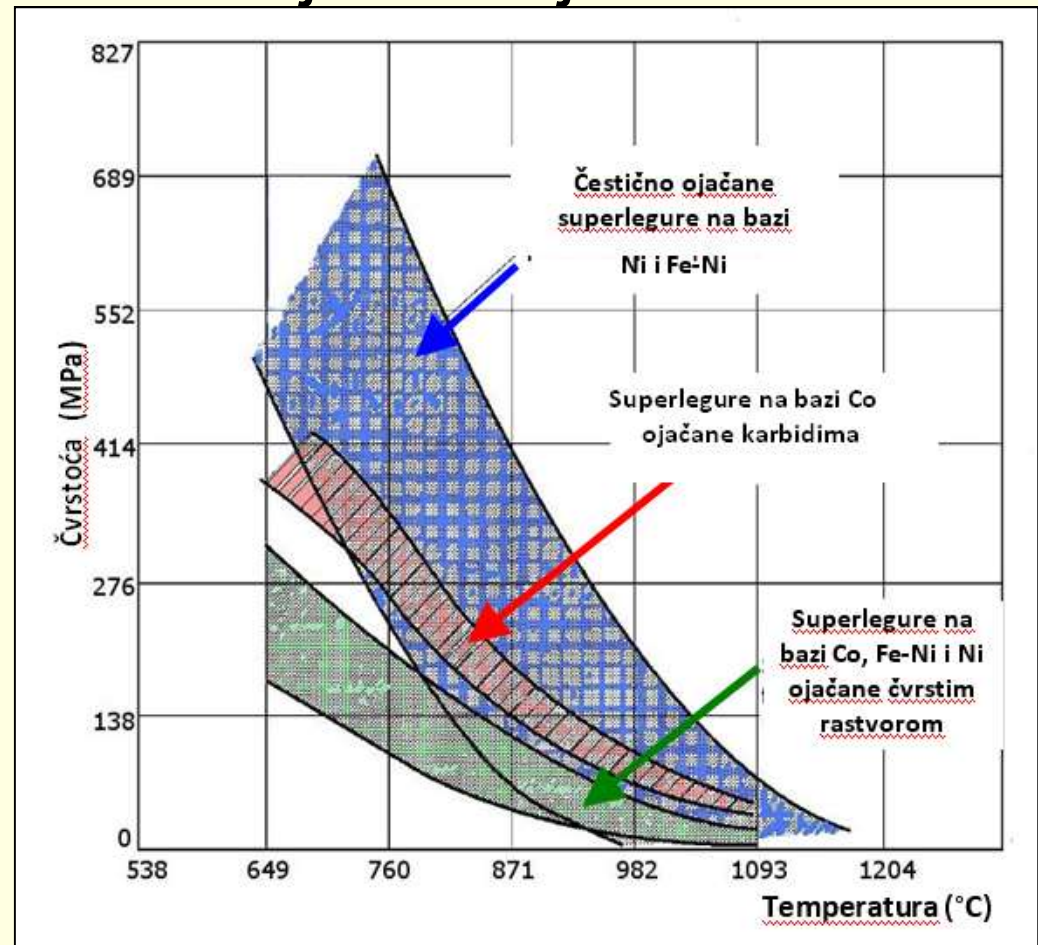
Iridijum (lat. iris - duga)
najotporniji metal na koroziju
KPC rešetka
 $\rho=22.56 \text{ g/cm}^3$
HV=1760 MPa
E=528 GPa

Rodijum (gr. rodon – ruža)
plemeniti metal
KPC rešetka
 $\rho=12.45 \text{ g/cm}^3$
HV=246 MPa
E=275 GPa

Superlegure generalno

Podela prema mehanizmima ojačavanja:

- Legure ojačane čvrstim rastvorom
- Taložno ojačane legure (starenjem)
- Disperzno ojačane legure oksidima, karbidima,...

Glavni legirajući elementi superlegura

Fe-Ni

Element	Ni	Fe	Ti	Al	Mo	Co	Cr	Nb	W	C
%	9-44	29-67	0-3	0.3-1	0-3	0-20	0-25	0-5	0-2.5	<0.35

Co

Element	Co	Ni	Ti	Al	Mo	Fe	Cr	Nb	W	C
%	do 62	0-35	0-3	0-0.2	0-10	0-21	19-30	0-4	0-15	0-1

Ni

Element	Ni	Ti	Al	Mo	Co	Cr	Nb	W	C
%	37-79.5	0-5	0-6	0-28	0-20	5-22	0-5.1	0-15	<0.30

+ Zr, La, Mn, Si, Cu, B, Ce, Mg, V, Ta, Hf

Glavni legirajući elementi superlegura

Uloga legirajućih elemenata kod superlegura			
Efekat	na bazi Fe-Ni	Na bazi Co	Na bazi Ni
Ojačavaju č.r.	Cr, Mo	Nb, Cr, Mo, Ni, W, Ta	Co, Cr, Fe, Mo, W, Ta, Re
γ stabilizatori	<u>C, W, Ni</u>	Ni	...
Karbidoobrazujući			
MC	Ti	Ti	W, Ta, Ti, Mo, Nb, Hf
M_7C_3	...	Cr	Cr
$M_{23}C_6$	Cr	Cr	Cr, Mo, W
M_6C	Mo	Mo, W	Mo, W, <u>Nb</u>
Karbinitridi M(C, N)	C, N	C, N	C, N
Pomažu izdvajanje karbida	P	...	...
obrazuju γ' $Ni_3(Al, Ti)$	Al, Ni, Ti	...	Al, Ti
Odlažu formiranje δ - Ni_3Ti	Al, <u>Zr</u>		
Podižu solvus T za γ'	...	...	Co
čestično i intermetalno ojačavanje	Al, Ti, <u>Nb</u>	<u>Al, Mo</u> , Ti, W, Ta	Al, Ti, <u>Nb</u>
otpornost na oksidaciju	Cr	Al, Cr	Al, Cr, Y, La, <u>Ce</u>
Otpornost na koroziju na visokim T	La, Y	La, Y, <u>Th</u>	La, <u>Th</u>
Otpornost prema sulfidizaciji	Cr	Cr	Cr, Co, Si
Podižu otpornost na puzanje	B	...	B, Ta
Podižu čvrstoću	B	B, <u>Zr</u>	B
Rafinišu vel.zrna	...		B, C, <u>Zr</u> , <u>Hf</u>

Superlegure na bazi Ni

mehanizmi ojačavanja

■ Najvažnije **osobine superlegura**:

- otpornost na visokotemperaturno puzanje,
- otpornost na oksidaciju i koroziju,
- otpornost na zamor i
- stabilnost faza.

■ Otpornost na visoke T se postiže:

- ojačavanjem čvrstog rastvora γ (austenitna faza) i
- ojačavanje taloženjem faze γ' -Ni₃ (Al, Ti, Nb),
- ojačavanje dispergovanim karbidnim i oksidnim česticama.

■ Otpornost na oksidaciju i koroziju u Ni superlegurama zasniva se na legiranju Al i Cr, koji formiraju zaštitni sloj oksida Cr₂O₃ i Al₂O₃.

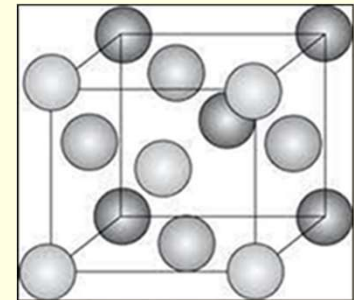
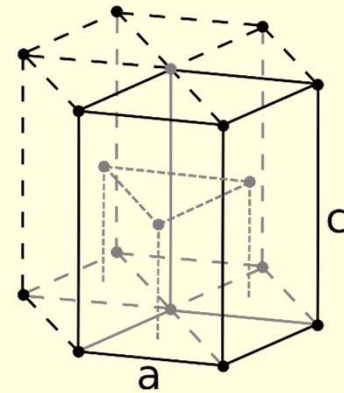
■ Drugi legirajući elementi: Co, Fe, V, V, Nb, Ta, B, Zr, Mg, Ti, Mo, itd. daju ostale osobine.

■ Fazna stabilnost Ni superlegura je povezana elektronskom konfiguracijom atoma Ni.

Kobalt i njegove legure

Generalne osobine Co i legura na bazi Co

- $T_t = 1495^\circ\text{C}$
- $\rho = 8.83 \text{ g/cm}^3$
- Magnetičan $T_{\text{kiri}} = 1115^\circ\text{C}$
- Polimorfan:
  - HGP na $T < 421^\circ\text{C}$ nedeformabilna
  - KPC na $T > 421^\circ\text{C}$
- Legiranjem se stabilizuje KPC ili HGP rešetka (nedeformabilna)

Generalne osobine Co i legura na bazi Co

- Uglavnom su legure Co superlegure
- Prve legure Co- Cr i Co-Cr-W patentirane 1900-ih
- Trgovački nazivi **Stellite** i Haynes (Haynes Corp.).
- Ojačavanje čvrstog rastvora sa Ta, W, Nb, Mo
- Upotreba: alati i kao zaštita za habanje
- Najvažnije legirajući element Cr - **dodaje se 20 – 30% Cr** da bi se podigla otpornost na oksidaciju i koroziju na visokim T.
- Cr ojačava rastvaranjem i čestično
- **Najznačajnije ojačavanje legura Co - ojačavaju hladnom deformacijom**

Sastav i primena legura na bazi Co

	Co	Ni	Cr	Al	Ti	Mo	W	Ta	B	Zr	C	Other
FSX-414	Bal.	10.5	29.5	–	–	–	7	–	0.012	–	0.25	2 Fe
Stellite 21	Bal.	2	28	–	–	5.5	–	–	–	–	0.3	–
Stellite 31	Bal.	10	20	–	–	–	15	–	–	–	0.1	–
MarM302	Bal.	–	21.5	–	–	–	10	9	0.005	0.015	0.85	–
MarM509	Bal.	10	23.4	–	0.25	–	7	3.5	–	0.35	0.6	–
Haynes-188	Bal.	22	22	–	–	–	14.5	–	–	–	0.1	3 Fe* 0.90La

	Primena
FSX-414	Gasne turbine
Stellite 21	Otpornost na habanje
Stellite 31	Otpornost na habanje
MarM302	Lopatice mlaznih motora
MarM509	Lopatice mlaznih motora
Haynes-188	Bolja otpornost na oksidaciju od Hastelloy X

*max

Sastav: Co, Ni, Cr, W

Poređenje sa legurama Ni

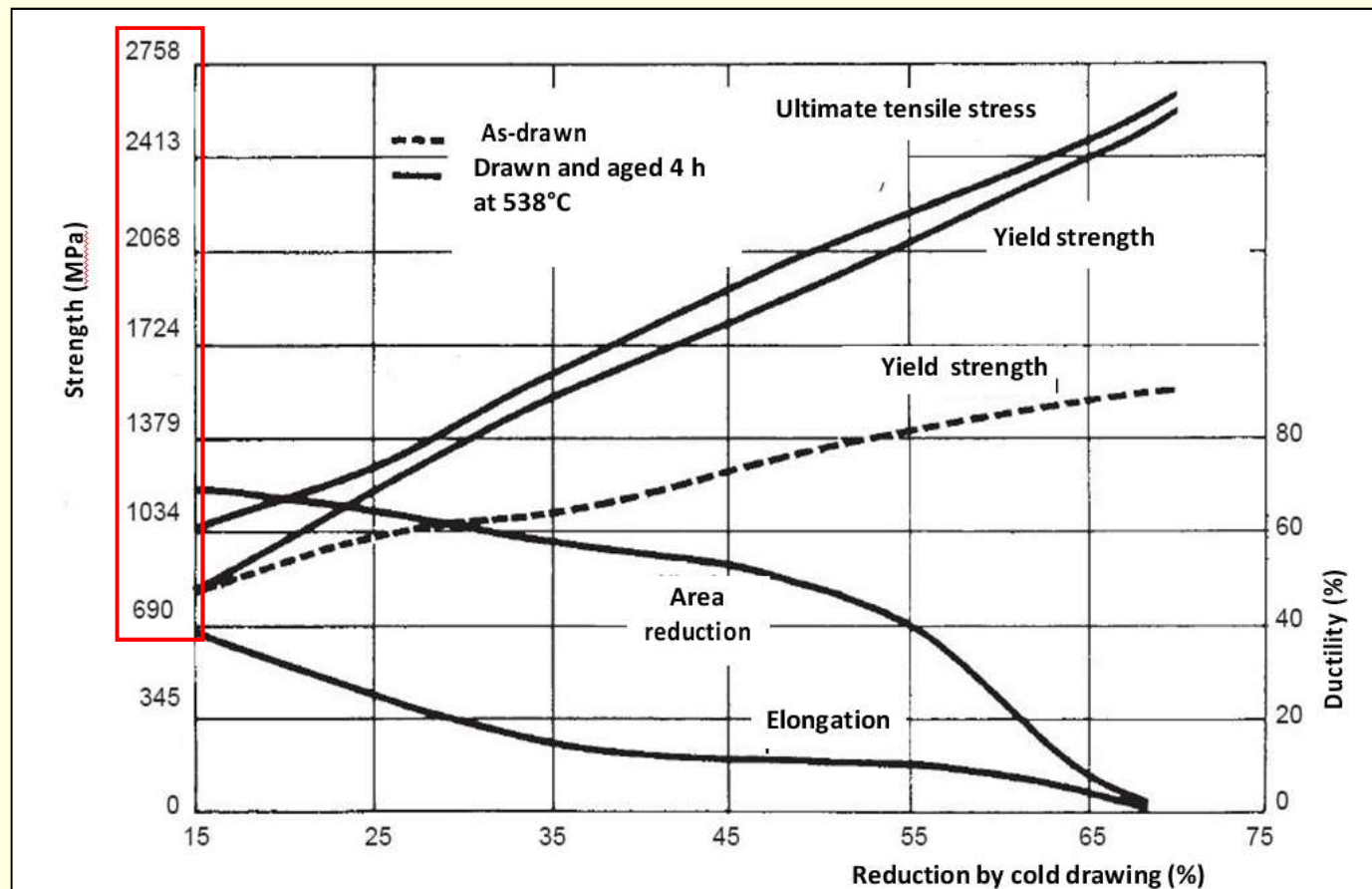
■ Prednosti

- Imaju višu T_t : $T_t^{Co} > T_t^{Ni}$ – viša T primene od legura Ni i Fe
- Bolja otpornost na koroziju u gasovitoj sredini
- Bolja otpornost na termički zamor
- Bolja zavarljivost

■ Nedostaci

- Niža čvrstoća $Rm^{Co} < Rm^{Ni}$
- Niža duktilnost i žilavost loma na sobnoj T
- Ograničena mogućnost razvoja postojećih legura

Hladna deformacija Co superlegura

Čvrstoća dodatno raste starenjem posle hladne deformacije

■ Hvala na pažnji😊